

Н.В. Бугайчук,

методист лабораторії виховної роботи комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

ШЛЯХИ УТВЕРДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ У СУЧАСНОМУ ОСВІТЬОМУ ПРОСТОРІ

Формування національної самоідентичності учнівської молоді – це комплексний процес, що спирається на усвідомлення приналежності до нації, культури та історії. Національна ідентичність є предметом гордості її носіїв, і її розглядають як основу сучасної нації. На противагу класичному етнічному критерію належності до нації, національна ідентичність акцентує увагу передусім на національній свідомості, точніше на усвідомленні себе представниками певної нації людей дуже різного походження – етнічного і навіть расового, прихильників різних релігійних і ідеологічних переконань. [2, с. 18].

Національна ідентичність – це не просто сукупність культурних ознак, це наш фундамент, наша культурна «візитівка» у світі, це наш цивілізаційний бренд. Саме національна ідентичність сьогодні є тим хребтом, на якому тримається внутрішня стійкість та зовнішня політика держави, визначаючи наш шлях до майбутнього. Соціолог та філософ, професор Університету Лідса, одного з найбільших університетів Великої Британії С. Бауман зазначав що «...підвищення інтересу до обговорення ідентичності можуть сказати значно більше про нинішній стан людського суспільства, ніж відомі концептуальні та аналітичні результати його осмислення» [4, с. 254].

У закладах освіти процес формування національної самоідентичності учнівської молоді реалізується через виховну роботу, тематичні заходи, пов'язані з національними традиціями та історичними подіями, а також – позашкільну діяльність, а його ефективність залежить від комплексного, різноманітного та цікавого підходу, що враховує сучасні суспільні запити.

Керуючись системним підходом, визначенням Державною цільовою соціальною програмою з утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2028 року [1] та Стратегією утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 [3] визначаємо основні напрямки формування національної самоідентичності учнівської молоді в закладах загальної середньої освіти, а саме:

- **Історична свідомість.** Формування на основі історичної правди, пам'яті про ключові події та героїчні постаті в історії України.
- **Культурна спадщина.** Ознайомлення з національними традиціями, мистецтвом, мовою, звичаями та символами (наприклад, вишиванка, народні пісні, народні ремесла).
- **Патріотизм.** Виховання любові до Батьківщини, усвідомлення спільних інтересів та задач суспільства, почуття гордості за свою країну.
- **Громадянська відповідальність.** Формування свідомого ставлення до своїх прав і обов'язків, усвідомлення власної ролі у розбудові держави.
- **Ціннісні орієнтири.** Створення умов для формування стійкого емоційного зв'язку з національною спільнотою та прийняття її цінностей.

Метою статті є надання методичних рекомендацій для педагогів щодо практичного впровадження кожного з напрямків формування національної самоідентичності учнівської молоді.

I. Історична свідомість. Формування на основі історичної правди, пам'яті про ключові події та героїчні постаті в історії України.

Із цього напрямку проводиться важлива робота з історичним контентом та джерелами, наприклад:

- критичне осмислення інформації, а саме – навчання учнів відрізняти первинні (документи, листи, свідчення) та вторинні (підручники, статті) джерела від фейкової, емоційно забарвленої, спотвореної і масово розтиражованої інформації;
- навчання учнів аналізувати «альтернативні» погляди, обговорювати, чому різні джерела можуть по-різному тлумачити одну й ту саму подію;
- розвивати навички медіаграмотності для протистояння історичним фейкам та маніпуляціям. Залучати до пошуку, порівняння та оцінки історичних документів, архівних матеріалів, спогадів.

Доречно впроваджувати у виховну роботу закладу освіти заходи щодо **деконструкції міфів та стереотипів**. (Деконструкція міфів – це критичний аналіз міфів, що виявляє їхні внутрішні суперечності, приховані значення та ідеологічні основи, аби показати, що вони не є єдиною або абсолютною істиною.) Наприклад, проект «Історична правда проти пропаганди», в якому спільно з учнями можна проаналізувати, як історичні події використовувалися або спотворювалися в різні часи (особливо в часи тоталітарних режимів), щоб виправдати політичні дії. Допоможе сайт Українського інституту національної пам'яті, щоб обґрунтувати переосмислення великої кількості радянських міфів, включаючи міф про «Велику Вітчизняну війну». Для більшості українців радянська символіка Другої світової війни стала чітким маркером носіїв проросійських настроїв ще в 2013-2014 роках, адже учасники Революції Гідності використовували як свої знамена прапор України та бойовий червоночорний прапор ОУН. Водночас, представники так званого антимайдану стояли під прапорами Російської Федерації та Комуністичної партії, розмахували георгіївськими стрічками, котрі беззаперечно є атрибутами «дня перемоги». Результатом стало те, що 8 квітня 2015 року Верховна Рада встановила 8 травня кожного року Днем пам'яті й примирення на честь усіх жертв Другої світової війни. У той же час почався процес декомунізації, і був підписаний закон про «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років». Цей закон відкриває усі документи силових структур СРСР та УРСР та зобов'язав відкрити усі архіви, які мали репресивні, силові та правоохоронні органи часів СРСР. Кожен громадянин отримав право вільно потрапляти до архіву, надаючи тільки свій паспорт та заяву про бажання ознайомитися із документом.

Потрібно ставити акцент на контексті, завжди розглядати дії історичних постатей та події в широкому

суспільно-політичному та економічному контексті їхнього часу, уникаючи односторонніх оцінок з позиції сучасності.

Важливою складовою формування національної самоідентичності учнівської молоді є **персоналізація історії** – фокусуйтеся не лише на датах і битвах, а й на долях людей – героїв, жертв, митців, науковців. Це допомагає учням емоційно «привласнити» історію. Тим більше, це важливо в наш час, коли український народ бореться за свою незалежність на полі бою з зброєю в руках. Проекти по типу – «Герої поруч» – це не тільки про дослідження історії свого роду, громади, міста/ села, а про «написання» сучасної історії. Організуйте зустрічі з учасниками сучасних історичних подій (героями, ветеранами російсько-української війни, волонтерами, громадськими діячами).

Важливим аспектом такої роботи є **культура пам'яті та вшанування**. Залучайте учнів до догляду за пам'ятками, організації тематичних виставок, створення «Стін пам'яті» чи цифрових меморіалів. Розробляйте навчальні екскурсії місцями, пов'язаними з ключовими подіями (музеї, меморіальні комплекси, місця історичних битв).

Впроваджуйте інтерактивні та практичні методи організації виховної роботи, створюйте міні-дослідження, історичні есе, відеоролики, подкасти на основі архівних матеріалів чи інтерв'ю. Створення історичних реконструкцій/театралізацій – дозволяє «прожити» подію та краще зрозуміти мотивацію історичних осіб. Дискусійні формати типу «Суд історії» дозволяє обговорення контрверсійних історичних подій чи постатей (наприклад, «чи були дії Богдана Хмельницького у 1654 році виправдані?»). Це розвиває аргументацію та повагу до різних поглядів.

Використовуйте цифрові інструменти для «відвідування» зруйнованих пам'яток або реконструкції історичних місць, створюйте інтерактивні карти та часові шкали, онлайн-стрічки часу (візуальний інструмент для створення хронологій подій за допомогою веб-сервісів, таких як Timetoast, Canva, Interacty та інших).

II. Культурна спадщина. Ознайомлення з національними традиціями, мистецтвом, мовою, звичаями та символами (наприклад, вишиванка, народні пісні, народні ремесла).

У цьому напрямку формування національної самоідентичності учнівської молоді важливим є **практичне засвоєння традицій та ремесел**. Майстер-класи та практикуми, до яких залучають носіїв культури (народних майстрів, фольклористів, літніх людей з громади) для проведення практичних занять з традиційних ремесел – вишивка (вивчення регіональних орнаментів), писанкарство, гончарство, лозоплетіння, виготовлення ляльки-мотанки стали традиційними у закладах освіти області. Але метою має бути не лише створити виріб, а й зрозуміти його символічне значення. Створюйте «живі експозиції», де учні можуть не лише побачити, але й торкнутися предметів, послухати їхню історію.

Крім того, в закладах освіти Черкаської області вже традиційним є відзначення календарних свят і тут важливо акцентувати увагу не просто на проведенні заходу, а на проведенні обрядового дійства, пояснюючи кожен елемент, пісню, страву та звичай. Не лише слухати, а й розуміти, аналізувати тексти народних пісень (колискових, історичних, обрядових), щоб зрозуміти світогляд, емоції та історичні переживання українців.

Для молодших школярів поширений формат казкотерапії, коли народні казки та легенди не лише для розваги, але й для обговорення моральних цінностей, закладених у них (добро, справедливість, патріотизм).

Важливо сучасне прочитання спадщини, як культурні символи (наприклад, вишиванка, тризуб) інтегруються в сучасну моду, дизайн, музику (етно-модерн). Заохочуйте учнів до створення власних творчих проєктів (сучасний дизайн вишиванки, ремікс народної

пісні, відеоарт на основі традиційних мотивів). Мета – показати, що традиція це живий процес, а не лише музейний експонат. Ці методи допоможуть учням не просто запам'ятати елементи культури, а відчувати себе її невід'ємною частиною та продовжувачами.

III. Патріотизм. Виховання любові до Батьківщини, усвідомлення спільних інтересів та задач суспільства, почуття гордості за свою країну є комплексним процесом, що вимагає системного підходу. Тому так важлива **інтеграція** національно-патріотичної виховної роботи у освітній процес. Акцентуйте увагу на видатних постатях, які формували українську державність, культуру та науку; на історичні події, які демонструють прагнення українців до свободи та незалежності, наголошуючи на героїзмі та стійкості нації. Використовуйте краєзнавчий матеріал (природа, історичні пам'ятки, економіка, видатні земляки) для формування почуття гордості за свій регіон як частину України. Демонструйте внесок українців у світову науку, техніку та культуру.

Головний принцип – це **особистий приклад педагога**, щирість та актуальність подачі матеріалу, а також перехід від знань до дії через формування активної, відповідальної та гордої за свою країну особистості.

Національно-патріотичне виховання часто зводиться до декларативності, проведення заходів «для галочки» та зазубрювання дат і символів. Тому важливо переходити від знань до формування почуттів. Спрямовувати роботу на **формування емоційної прив'язаності та гордості за Україну** через історії успіху, культурну спадщину та особистісні приклади героїзму а не лише через трагедії. Використовувати сучасний контекст (волонтерство, стійкість нації) для демонстрації, що патріотизм – це дія, а не лише почуття.

Встановлюйте партнерські зв'язки з місцевими громадськими організаціями, військовими частинами (за можливості), музеями для реалізації спільних патріотичних ініціатив.

IV. Громадянська відповідальність. Формування свідомого ставлення до своїх прав і обов'язків, усвідомлення власної ролі у розбудові держави.

Для ефективного формування громадянської відповідальності необхідний перехід від знань про права та обов'язки до особистісного усвідомлення та готовності до дії. Для формування свідомого ставлення до прав та обов'язків (правової свідомості) проводьте заходи, вправи, де учні аналізують якесь своє право (наприклад - право на якісну освіту, повагу до гідності, свободу думки та слова, безпечні умови навчання, захист від насильства та дискримінації) та визначають, який обов'язок це право породжує для них самих (обов'язок сумлінно навчатися, поважати працю вчителя, дотримуватися законодавства, моральних та етичних норм, дотримуватися статуту та правил внутрішнього розпорядку навчального закладу, не пропускати заняття та не запізнюватися без поважних причин, не вдаватися до списування, шахрайства та інших порушень, що підривають академічну доброчесність.) та для держави і школи (обов'язок надати ресурси, кваліфікований персонал, безпечні умови навчання). Поясніть, що свобода однієї людини обмежується правами іншої, і лише **свідоме виконання обов'язків** гарантує реалізацію прав для всіх. Використовуйте конкретні, невеликі, реальні судові прецеденти, адаптовані для розуміння (більше інформації в методичних рекомендаціях «Найкращі інтереси дитини у цивільному провадженні», підготовлених Комітетом з сімейного права НААУ, 2020 р. за посиланням: <https://garo.law/uk/metodychni-recomendacii-dytyni/>), що стосуються прав дитини, правил дорожнього руху чи екологічних норм. Обговоріть «Хто порушив обов'язок? Як це вплинуло на права інших? Яка відповідальність настала?». Наголошуйте, що повага до Закону – це не страх перед покаранням, а основа стабільності та справедливості в суспільстві.

Активна громадянська позиція – усвідомлення власної ролі у розбудові держави. Цей аспект фокусується на тому, як особисті дії учня впливають на майбутнє суспільства. Запропонуйте учням розробити невеликі, реалістичні соціальні проекти «Мій внесок» для школи чи району (наприклад, сортування сміття, допомога бібліотеці, кампанія проти булінгу). Проведіть обговорення/дискусію/полілог/напишіть есе з теми «Яким я бачу свій внесок у розвиток України через 10 років?». Це може бути у сфері відновлення України, економіки, науки, культури чи військової справи. Наголосіть учням, що розбудова держави – це щоденна праця фахівців та чесних громадян, а не лише робота політиків. Розглядайте суспільні події крізь призму особистої відповідальності (наприклад, як свідоме сплачування податків дорослими фінансує оборону і освіту). Це допомагає усвідомити спільні інтереси суспільства.

Свідомий громадянин повинен вміти співпрацювати та впливати на процеси. Організуйте формати – публічні слухання або шкільну асамблею, де учні публічно обговорюють шкільні проблеми, відстоюють свою позицію, з аргументами, та досягають компромісу. Важливо навчити не просто висловлювати думку, а слухати, аналізувати контраргументи та знаходити спільне рішення, яке враховує інтереси більшості. Сприяйте прямому діалогу представників учнівського самоврядування з керівництвом школи чи місцевими депутатами. Це показує, що влада відкрита до спілкування, а голос молоді має значення. Така деталізація акцентує увагу на перетворенні знань на практичні навички та внутрішнє переконання учня.

Більше про те як розвивати активне громадянство, реалізовувати проекти та брати участь у місцевій демократії дивіться на сайті Всеукраїнської програми освіти для демократичного громадянства в Україні «Демократична школа» <https://www.schools-for-democracy.org/>

Часто в закладах освіти формування громадянської відповідальності обмежується вивченням прав та обов'язків і імітацією самоврядування, тому забезпечити справжнє делегування повноважень учнівському самоврядуванню, щоб учні відчували наслідки своїх рішень, як позитивні, так і негативні, дуже важливо. Фокусуйтеся на навичках: дебати, переговори, аналіз інформації, які дозволяють учням бути свідомими громадянами, а не просто слухняними учнями. Громадянська відповідальність вимагає критики та пошуку істини. Задача педагога – перетворити пасивного слухача на активного учасника розбудови держави, використовуючи особистісний підхід та відходячи від застарілих формалізованих сценаріїв.

V. Ціннісні орієнтири. Створення умов для формування стійкого емоційного зв'язку з національною спільнотою та прийняття її цінностей.

Для формування стійкого емоційного зв'язку учнів із національною спільнотою та глибокого прийняття її цінностей у закладі освіти необхідно створити не лише безпечне освітнє, але й **емоційно насичене та діяльнісне середовище**.

Забезпечення середовища, де повага до української мови, символів та історії є нормою, а не примусом. Регулярне та вмотивоване використання державної символіки та проведення заходів, що викликають спільні позитивні емоції, як то святкування, відзначення важливих історичних подій, тематичні дні, тижні.

Особистісний приклад педагогів більш значущий, ніж всі протокольні промови і офіційні заходи. Педагоги та адміністрація мають бути носіями та практиками національних цінностей - гідність, чесність, відповідальність, любов до мови, демонструючи їх у повсякденній комунікації.

Сучасний тренд **естетики національної ідентичності** в оформленні приміщень, коридорів, класів, з використанням елементів української культури, мистецтва та краєзнавчих матеріалів, які

естетично привабливі та сучасні набуває популярності. Мова йдеться не лише про прикрашання закладу освіти, але й про виховування поваги до культури та зміцнення національної свідомості. Головне – уникати перенасичення, декор не має заважати навчальному процесу або руху. Коридори – це ідеальний простір для створення культурної «галереї» стінописи (мурали) можуть зображати стилізовані українські символи (наприклад – дерево життя, птахи, елементи вишиванки) або ключові фігури української культури. Головне це баланс між традицією та сучасністю, щоб простір був не «музеєм», а живим, надихаючим і свідомим середовищем для навчання.

Розвивати національну ідентичність та формувати самоідентичність учнівської молоді в умовах воєнного стану надзвичайно складно. Тому, якщо ми хочемо допомогти молоді знайти свій шлях у майбутньому, ми маємо спиратися на внутрішні сили самої особистості, а саме:

- гнучке «Я» – здатність адаптуватися і змінюватися;
- автентичність – бути справжнім, цілісним у своєму самовідчутті;
- усвідомлення – чітке розуміння власної реальності;
- життєстійкість і незламність – вміння долати труднощі та відновлюватися.

Саме ці особистісні якості стануть ключем до моделювання успішної стратегії життя для учнівської молоді, основою для формування здорової та зрілої особистості, яка здатна свідомо обрати ідентифікацію зі своєю нацією, а не просто слідувати нав'язаним шаблонам.

1. Гнучке «Я» та адаптивність. Педагоги мають опиратися на природну здатність людини до навчання та змін. Це не про «зміну переконань», а про здатність ефективно діяти у швидкоплинному, непередбачуваному світі, зберігаючи при цьому внутрішній стрижень.

Як розвивати

- Навчання критичному мисленню - розвивати вміння аналізувати нову інформацію, відрізняти фейки від фактів, що є критично важливим для збереження національної пам'яті та ідентичності в умовах інформаційної війни.

- Створення ситуацій вибору - стимулювати прийняття самостійних рішень та аналіз їхніх наслідків (у навчанні, проектах, громадській діяльності). Це вчить молодь бути суб'єктом, а не об'єктом, свого життя та історії.

- Рефлексія досвіду - регулярне обговорення того, як національна історія та традиції допомагають або можуть допомогти адаптуватися до сучасних викликів. Наприклад, як досвід стійкості минулих поколінь трансформується у сучасну стійкість.

2. Автентичність та цілісність. Це про унікальність кожної особистості та її право бути собою. Національна ідентичність має бути прийнята, а не нав'язана. Справжня ідентичність формується, коли людина усвідомлює себе частиною цілого, не втрачаючи своєї індивідуальності.

Як розвивати

- Самопізнання через культуру – заохочувати вивчення національної культури (мови, історії, мистецтва) як засобу самовираження та розуміння свого коріння. Це дозволяє молоді знайти свій особистий зв'язок із національною спадщиною.

- Свобода вираження через створення безпечного простору, де молодь може висловлювати власні думки про складні історичні та політичні питання, не боючись осуду, навіть якщо ці думки відрізняються від загальноприйнятих.

- Розвиток емоційного інтелекту – навчання розпізнавати та керувати власними емоціями. Цілісність виникає, коли слова, дії та почуття людини узгоджуються.

3. Усвідомлення та розуміння власної реальності.

Свідомість це здатність людини до метапізнання (мислення про мислення) та критичної оцінки оточуючого середовища. Це ключ до свідомого патріотизму, а не сліпої віри.

Як розвивати

- Методи рефлексії та майндфулнесу, а саме використання щоденників, дискусій, чи практик усвідомленості, які допомагають учням чітко розуміти своє місце в поточній національній та світовій реальності.

- Вивчення історії та суспільствознавства через діалог. Не просто подача фактів, а обговорення причинно-наслідкових зв'язків, аналіз різних джерел. Це допомагає усвідомити трагічні та героїчні сторінки історії як частину власного сьогодення.

- Практична участь, залучення до проєктної діяльності (волонтерство, екологічні чи соціальні ініціативи) дають відчуття реального впливу на життя громади та країни, зміцнюючи відчуття приналежності.

4. Життєстійкість і незламність.

Спираємося на внутрішню силу духу людини, на здатність відновлюватися після травматичних подій. Національна ідентичність у цьому контексті стає колективним джерелом сили. Співпрацюйте з практичним психологом закладу освіти.

Як розвивати

Моделювати позитивні стратегії, а саме розповідати та вивчати приклади національних героїв та сучасних успішних українців (науковців, митців, військових), які демонструють, як долати перешкоди, використовуючи внутрішню стійкість.

Розвивати навички саморегуляції, навчати технікам зняття стресу, управлінню тривогою та відновленню психологічного ресурсу. Психологічно здорова молодь є основою стійкої нації.

Важливим залишається питання, як оцінити ефективність формування національної ідентичності в закладі освіти? Пропонуємо кілька систематизованих підходів та інструментів, які можна використовувати для оцінки ефективності формування національної самоідентичності в закладах освіти.

1. Рівні та об'єкти діагностики. Ефективність роботи педагога-організатора варто оцінювати на трьох взаємопов'язаних рівнях, а саме

Рівень (Об'єкт)	Що оцінюємо?	Інструменти
Когнітивний (Знання)	Знання історії, державних символів, видатних діячів Черкащини та України, розуміння сутності національної ідеї	Тести, стандартизовані анкети (закриті питання), вікторини, міні-есе
Афективний (Ставлення)	Емоційно-ціннісне ставлення, почуття гордості, патріотичні почуття, готовність до захисту цінностей.	Проективні методики, незакінчені речення, відкриті питання анкет
Конативний (Діяльність/Поведінка)	Активна участь у патріотичних та волонтерських проєктах, дотримання національних традицій, прояв громадянської позиції	Карті спостереження, аналіз звітів учнівського самоврядування, самооцінювання

Різниця між конативним та когнітивним полягає в тому, що когнітивний стосується розумових процесів (мислення, сприйняття, пам'ять), а конативний – мотиваційно-вольової сфери (усвідомлення, спрямованість, наміри та готовність до дії). Когнітивне – це те, як ми пізнаємо світ, а конативне – те, як ми налаштовані його пізнавати або діяти в ньому.

2. Типи діагностичних інструментів

А. Стандартизоване анкетування та опитування (для кількісних даних), найбільш поширений і масштабований інструмент.

Змістові блоки питань анкети:

1. Знання про Україну та Черкащину. Приклад: Визначте значення одного з національних символів (прапор, герб). Назвіть 2 історичні постаті, пов'язані з Черкащиною. (Оцінюємо Когнітивний рівень).

2. Ціннісні орієнтації. Приклад: Оцініть за шкалою від 1 до 5 важливість таких цінностей: "Гідність", "Свобода", "Любов до Батьківщини". (Оцінюємо Афективний рівень).

3. Ідентифікація та гордість. Приклад: Чи відчуваєте Ви гордість за свою країну? (Так/Ні/Важко сказати). (Оцінюємо Афективний рівень).

4. Готовність до дії/активність. Приклад: Скільки разів протягом останнього півріччя Ви брали участь у волонтерських/патріотичних акціях, організованих у закладі? (Оцінюємо Конативний рівень).

Б. Самооцінювання учнів. Педагог може використовувати картки самооцінки активності.

Мета - оцінити рівень особистої залученості та внутрішнього сприйняття національної приналежності.

Формат - учні оцінюють себе за низкою тверджень (наприклад, «Я регулярно вивчаю історію свого краю», «Я вважаю себе активним громадянином») за шкалою: «Завжди», «Часто», «Іноді», «Ніколи».

В. Фокус-групи та глибинні інтерв'ю (для якісних даних)

На відміну від стандартизованих анкет, фокус-групи дають можливість виявити глибинне сприйняття та приховані мотиви.

Мета - з'ясувати, як учні інтерпретують поняття «бути українцем» або «бути громадянином», обговорити ефективність проведених заходів та їхній емоційний відгук.

Учасники - група учнів (6-10 осіб) різних вікових категорій.

Темати для обговорення. Наприклад: «Що для тебе означає бути патріотом сьогодні?», «Який захід у школі найбільше вплинув на твоє ставлення до України?».

Більше про методи аналізу стану утвердження української національної ідентичності можна дізнатися в препринті «Аналіз стану утвердження української національної ідентичності: / І.Д.Бех, К.О.Журба, Л.В.Канішевська, А.В.Корнієнко, Р.В.Малиношевський, О.Д.Рейпольська, О.В.Мусієнко. за покликанням: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ipv.org.ua/wp-content/uploads/2025/01/Preprint-Analiz-stanu-ukr.-nats.-ident.-2024.pdf

3. Критерії та механізми оцінки ефективності виховної роботи, які варто зазначити:

-Періодичність діагностики, діагностика проводиться двічі (на початку та наприкінці навчального року) для відстеження динаміки.

Таблиця 1

- Змішаний підхід, лише комплексне використання кількісних (анкети) та якісних (фокус-групи, самооцінка) методів дає об'єктивну картину.

Ефективність визначає досягнення кінцевого результату у співвідношенні з метою. **Критеріями ефективності виховної роботи є:**

- наявність системи у виховній роботі;
- єдність усіх напрямків виховання;
- різноманітність форм та методів виховання;
- рівень сформованості учнівського колективу;
- ступінь охоплення учнів різноманітними видами діяльності;
- участь учнів у суспільно-корисній діяльності;
- відсутність правопорушень серед учнів.

Підсумовуючи, зазначимо, що формування національної самоідентичності це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, освітніх закладів, громадських організацій, сім'ї та інших соціальних інститутів, крім того, в умовах кризи – це ще і психологічний процес, де зовнішній контекст (національні символи, історія) інтегрується через внутрішні механізми

особистості, що переводить патріотичне виховання з рівня зовнішнього впливу на рівень внутрішнього саморозвитку, що є набагато більш стійкою стратегією для майбутнього.

Пропонуємо переглянути досвід роботи педагогів-організаторів Черкащини з питань формування національної самоідентичності та національно-патріотичного виховання учнівської молоді розміщений на сайті Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників, в розділі «Науково-методичне забезпечення закладів освіти» - «Виховна діяльність», ознайомитися з ним можна за посиланням: <https://oipopp.ed-sp.net/taxonomy/term/2552>

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна цільова соціальна програма з утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2028 року. Постанова КМУ № 864 від 30.07.2024 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/864-2024-%D0%BF#Tex>

2. Національна ідентичність як проблема науки й освіти : матеріали науково-практичної конференції (Київ, 12

березня 2020 р.). – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2020 – 314 с.

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 15.12.2023 №1322 «Про схвалення Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1322-2023-%D0%BF#Text>

4. Степико М. Т. Сучасні виклики українській національній ідентичності. Scientific Journal Virtus: наукові записки ІПІЕНД ім. І. Кураса НАН України, 2020. Вип. 3–4. С. 253–265. URL: https://www.rshu.edu.ua/images/nauka/04_mmtvnpk/ms_2023m.pdf

5. Утвердження української національної та громадянської ідентичності: монографія / К. Журба, І. Бех, С. Бойко, В. Свтушок, С. Гаряча, Л. Канішевська, І. Кучинська, С. Кучинський, О. Лісовець, І. Нестайко, Л. Павлова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Сеньовська, С. Толочко, С. Федоренко, І. Шкільна, В. Ясько; за заг. ред. К. Журба, О. Рейпольська. Київ : Компрінт . 2024. - 232 с.

В. М. Неумитий,

учитель громадянської освіти Звенигородського ліцею №1 Звенигородської міської ради Звенигородського району Черкаської області

БУТИ ГРОМАДЯНИНОМ/ ГРОМАДЯНКОЮ УКРАЇНИ ЯК СВІДОМИЙ ВИЯВ ВЛАСНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

РОЗРОБКА УРОКУ З ПРЕДМЕТА «ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА». 10 КЛАС

Мета уроку (за пірамідою Блума):

Знання: Сформулювати визначення понять «громадянськість» та «політична нація».

Розуміння: Пояснити взаємозв'язок між поняттями ідентичності та громадянськості.

Застосування: Наводити приклади полікультурності українського суспільства та пояснювати, як представники різних етносів формують єдину політичну націю.

Аналіз: Проаналізувати складові елементи української ідентичності на основі поглядів М. Грушевського та офіційного терміну «український народ» у Конституції України.

Оцінка: Обґрунтувати важливість громадянської ідентичності для сучасної людини.

Створення: Створити есе-роздум на тему відповідальності та гордості бути українцем.

Тип уроку: застосування знань, умінь та навичок.

Обладнання: Конституція України, Українська хартія вільної людини, серія відео «Гордість України», «24 факти про Україну», «Спогади солдатів: Завдяки "параду полонених" у Донецьку ми зберегли життя»

Хід уроку

I. Актуалізація опорних знань.

Ознайомтесь і з «хмариною слів». Визначте, які слова ми вже вивчили.

Висловіть думки, про що йтиме мова на уроці.

II. Основні питання подачі нового матеріалу:

1. Поняття громадянськості та політичної нації.

Політична нація об'єднує всіх громадян держави, незалежно від їхнього походження, на основі спільних прав, солідарності та патріотизму.

Учитель. Звернемось до історії (можливий варіант як фронтального опитування так і роботи в групах):

Група 1

Коли почалось творення сучасних національних держав? (друга половина XIX ст.)

Які держави в той час утворились? (Німеччина, Італія, Японія, Чехословаччина, Австрія, Польща, Угорщина).